

Henry Sandham, „Skating“, 1885.

AVANSINIO PELNO MOKESČIO PROBLEMOS STAGFLIACINĖJE EKONOMIKOJE

Aukštos infliacijos ir paskelbtos recesijos akivaizdoje įmonėms yra svarbu išlikti atsparioms ateityje laukiantiems neapibrėžtumams. Avansinio pelno mokesčio mokėjimas tuo metu, kai įmonė neturi einamųjų lėšų šiai prievolei įvykdyti, taip pat ir reikšmingų delspinigių sumų priskaičiavimas šį atsparumą mažina.

Analizėje apžvelgiamos avansinio pelno mokesčio taikymo aplinkybės ir aptariamos Lietuvos ūkio subjektams aktualios problemos. Taip pat pateikiami pasiūlymai, kaip tobulinti pelno mokesčio modelį, siekiant nenustekenti ūkio subjektų bei neriboti jų galimybės plėstis, reinvestuoti, o šaliai – siekti pažangos strategijose keliamų konkurencingumo tikslų.

Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo Nr. X-675 47 straipsnis „Avansinio pelno mokesčio apskaičiavimas ir sumokėjimas“

Siekiant užtikrinti valstybės biudžeto stabilumą ir didesnę mokestinių pajamų surinkimą, pelno mokesčio (PM) mokėjimo tvarką dar pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės atgavimo metais papildė avansinis PM. Avansinio PM deklaraciją įmonės privalo pateikti vieną kartą per metus iki einamųjų metų kovo 15 d. Tai jos turi padaryti net ir tuo atveju, jei dirba nuostolingai.

Avansinio PM apskaičiavimo tvarka yra sudėtinga. Ją įmonė gali apskaičiuoti dviem būdais, iš kurių vienas – pagal prognozuojamus einamųjų metų veiklos rezultatus. Prognozuoti įmonės imasi, tačiau visų veiksnių, darysiančių įtaką bendrai ekonomikai ir konkrečiai įmonės veiklai, numatyti neįmanoma. Taip pat, kaip ir COVID-19 pandemijos, karo ir aukštumas pasiekusios infliacijos. Net ir besiremiamos oficialiomis infliacijos prognozėmis, įmonės negali pataikyti į faktinę tikrovę. Prieš avansinio PM deklaracijos pateikimo terminą, Lietuvos Banko duomenimis, buvo numatyta, kad infliacija sieks 5,1 proc., o iš tikrųjų metų gale siekė beveik 19 proc. Gamintojų kainų augimas visus metus lenkė vartotojų kainas ir metinis jo pokytis sudarė 26 proc.

Jei įmonės rodikliai metų gale pasirodo esantys geresni, nei prognozuota metų pradžioje, teikiant avansinio pelno mokesčio deklaraciją, už pirmuosius metų ketvirčius sumokėtą per mažą avansinį PM įmonei yra skaičiuojami delspinigiai. O metų rezultatai gali būti geresni ne vien dėl padidintų pardavimų ar parduoto turto, bet ir dėl išaugusių kainų. Tokiu atveju priskaičiuota delspinigių suma gali būti reikšminga, nors realaus augimo nebūta.

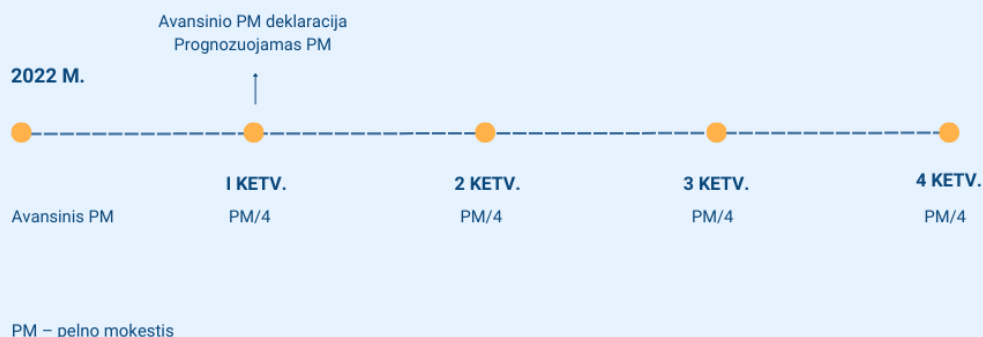
Neretai pasitaiko atveju, kai įmonėms nebeužtenka einamųjų pajamų susidariusiam mokesčiui sumokėti. Tai sukuria priešpriešą – įmonės yra įsprendžiamos į rėmus ir yra priverstos skolintis, siekdamos sumokėti PM avansu ir tokiu būdu kredituoti valstybės biudžetą. Šiame analitiniame darbe yra detalai apžvelgiamas avansinio PM modelis, jo taikymo aplinkybės, keliamos problemos. Taip pat pateikiami sprendimai, kaip tobulinti PM sistemą, kad verslo subjektai už papildomai uždirbtas pajamas nebūtų baudžiami.

AVANSINIO PELNO MOKESČIO APSKAIČIAVIMO TVARKA

Pagal Lietuvos Respublikos (LR) PM įstatymo 47 str., įmonė privalo mokėti avansinį PM, jei jos apmokestinamosios pajamos praėjusį mokestinį laikotarpį viršijo 300 tūkst. eurų.¹

1 PAVEIKSLAS

Avansinio pelno mokesčio mokėjimas įprastomis sąlygomis

Šaltinis – LLRI.

Avansinį pelno mokestį įmonė gali apskaičiuoti dviem būdais:

1. Pagal praėjusiais metais sumokėtas PM sumas. Pirmųjų dviejų ketvirčių PM suma yra skaičiuojama pagal prieš praėjusį laikotarpį sumokėtą PM, o paskutiniųjų ketvirčių – pagal praėjusiais metais sumokėtą PM sumą. Jei tiek vienais, tiek kitais metais įmonė patyrė nuostolį, nei vieną iš einamųjų metų ketvirčių avansinio PM ji nemoka.
2. Pagal prognozuojamą to mokestinio laikotarpio PM sumą. Avansinio PM suma, apskaičiuota pagal numatomą to mokestinio laikotarpio PM, turi sudaryti ne mažiau nei 80 proc. faktinės to mokestinio laikotarpio metinio PM sumos. Jei pateikus metinę PM deklaraciją, joje apskaičiuotas faktinis PM yra mažesnis nei sumokėtas avansu, permoka yra grąžinama. Jei faktinis PM yra didesnis, skirtumas tarp jo ir avansu sumokėto PM turi būti sumokėtas kartu su delspinigiais. Mokesčių mokėtojas gali pasirinkti mokėti avansinį PM kas ketvirtį po vieną ketvirtąją numatomo PM sumos arba dažniau.

¹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, 47 str. Nuoroda į šaltinį: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.157066/asr>

UŽ PAGERINTUS VEIKLOS REZULTATUS – BAUDŽIAMA

Ekonominės recesijos akivaizdoje įmonės dažnai vengia mokėti avansinį PM pagal ankstesniais metais sumokėtas PM sumas, kadangi yra tikimasi pajamų sumažėjimo ar netgi veikimo nuostolyje. Tokiu atveju, jos dažniau renkasi vykdyti avansinio PM prievolę pagal prognozuojamus einamųjų metų rezultatus.

Įmonei pasirinkus avansinį PM mokėti pagal prognozuojamą to mokestinio laikotarpio PM, kyla rizika už pagerintus veiklos rezultatus mokėti delspinigius. Jeigu numatyta PM suma avansinio PM deklaracijoje yra mažesnė nei 80 proc. faktinės PM sumos, nuo kiekvieną ketvirtį nesumokėtos avansinio PM sumos yra skaičiuojami delspinigiai. Tai yra daroma nepaisant to, kad įmonė dėjo visas pastangas teisingai prognozuoti savo veiklos rodiklius. Tiesa, mokesčių mokėtojas turi galimybę tikslinti avansinio PM deklaraciją, matydamas, jog pajamos ir prognozuojami PM rodikliai didėja.

AVANSINIO PELNO MOKESČIO MODELIO PADARINIAI

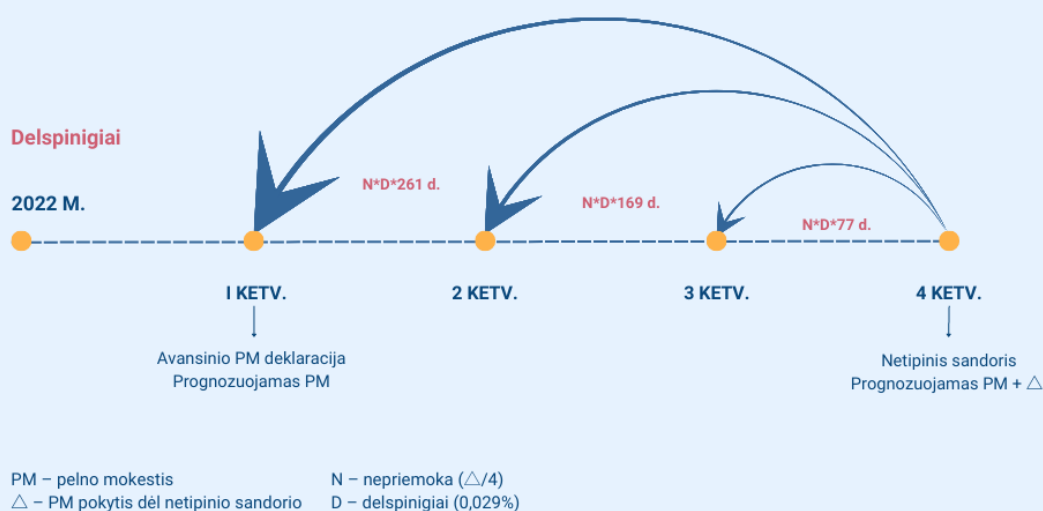
Avansinis pelno mokesčio modelis kelia problemų įmonei pagerinus savo veiklos rezultatus

PM mokėjimo avansu tvarka kuria papildomą mokesčių ir jų administravimo našta tuo atveju, kai didėja įmonės pardavimai arba įvykdomas neįprastas sandoris.

Pavyzdžiui, įmonė mokestinio laikotarpio paskutinio ketvirčio pradžioje neplanuotai pardavė objektą, dėl kurio įmonės pajamos išaugo (2 paveikslas). Išaugusios pajamos padidino PM prognozes. Tokiu atveju įmonei tenka tikslinti avansinio PM deklaraciją ir susimokėti delspinigius nuo per mažo sumokėto avansinio PM pirmaisiais trimis mokestinio laikotarpio ketvirčiais, kai prognozuojamas PM buvo mažesnis.

2 PAVEIKSLAS

Delspinigių skaičiavimas netipinio sandorio atveju

Šaltinis – LLRI.

Infliacijos aplinka dar labiau sustiprina avansinio pelno mokesčio mokėjimo tvarkos ydingumą

Situacija, kai įmonei yra skaičiuojami avansinio PM delspinigiai, gali susidaryti ne tik įmonei padidinus pardavimus, bet ir dėl aukštos infliacijos uždirbus didesnes nominalias pajamas.

2021 m.² gruodžio mėnesį suderinto vartotojų kainų indekso (SVKI) metinis pokytis peržengė 10 proc. ribą ir jau mažiau nei po metų, 2022 m. rugsėjį buvo pasiektas SVKI pikas – metinė infliacija buvo lygi 22,5 proc. Tuo tarpu gamintojų kainų indekso augimas buvo kiek spartesnis ir sudarė 26 proc.³, nubraukdamas viltį neviršyti leistinos 20 proc. paklaidos. Teikdamos metinės PM deklaracijas⁴ už 2022 m. įmonės, pastebėjusios išaugusias pajamas, privalėjo tikslinti tų metų avansinio PM deklaraciją (3 paveikslas). Patikslinus deklaraciją pagal atnaujintas prognozes, įmonėms nuo neprimokėtų sumų 2022 m. buvo priskaičiuoti delspinigiai.

² Suderintas vartotojų kainų indeksas. Eurostat, 2023. Nuoroda į šaltinį:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hicp_manr/default/table?lang=en

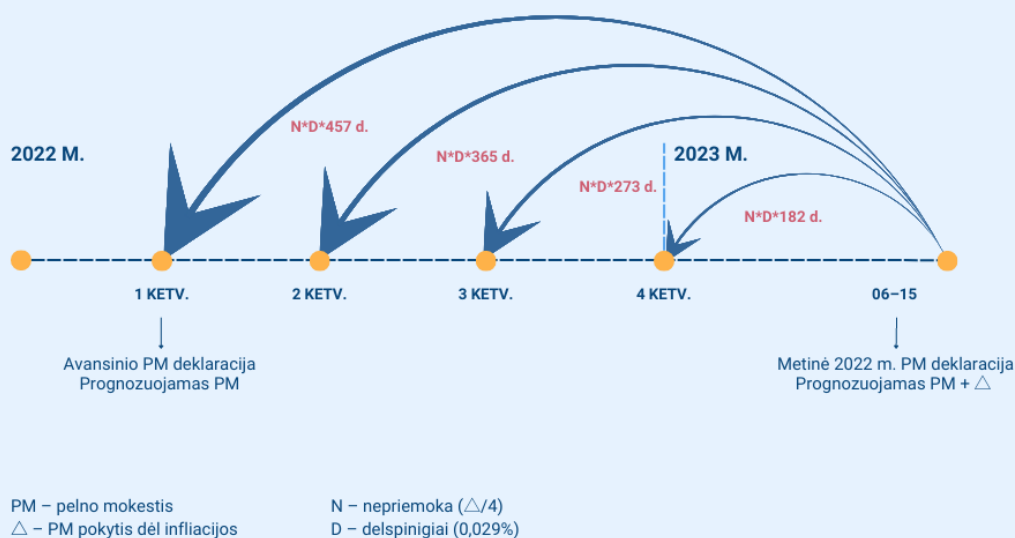
³ Gamintojų kainų indeksas. Eurostat, 2023. Nuoroda į šaltinį:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/STS_INPP_M_custom_4734843/default/table?lang=en

⁴ Pastaba. Avansinio pelno mokesčio deklaracija turi sutapti su metine pelno mokesčio deklaracija.

3 PAVEIKSLAS

Delspinigių skaičiavimas infliacijos atveju

Šaltinis – LLRI.

Tiksliai numatyti įmonės veiklos rezultatus – neįmanoma

Įmonės veiklos rezultatų prognozavimas yra darbas, reikalaujantis daug žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Numatyti tikslų prognozių yra neįmanoma, o dideli neatitikimai tarp prognozuotų ir faktinių rezultatų dėl aukščiau išvardintų priežasčių gali lemti nemažą priskaičiuotų delspinigių sumą.

Artėjant avansinio PM deklaracijos už 2022 m. pateikimo terminui (2022 m. kovo 15 d.), įmonės galėjo vadovautis Lietuvos Banko 2021 m. gruodžio mėnesį pateiktu Lietuvos ekonomikos raidos scenarijumi⁵, kuriame prognozuojama 2022 m. vidutinė metinė infliacija pagal SVKI buvo lygi 5,1 proc. 2022 m. infliacijos prognozės buvo atnaujintos dar keturis kartus, iš kurių trys atsiliko nuo realių kainų augimo įverčių – kovo, birželio, rugsėjo ir gruodžio prognozuojama infliacija siekė atitinkamai 9 proc.⁶, 15,2 proc.⁷, 18,3 proc.⁸ ir 18,9 proc.⁹ Galutinė metinė 2022 m. infliacija Eurostat (2023) duomenimis siekė 18,9 proc.¹⁰

⁵ Makroekonominės prognozės (2021 m. gruodžio mėn.), Lietuvos Bankas. Nuoroda į šaltinį:

https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/36043_9b197cf39d9ca34d8870f06c3c47db38.pdf

⁶ Makroekonominės prognozės (2022 m. kovo mėn.), Lietuvos Bankas. Nuoroda į šaltinį:

https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40254_26869ed0c802f016fe23bb1cbacc0dbb.pdf

⁷ Makroekonominės prognozės (2022 m. birželio mėn.), Lietuvos Bankas. Nuoroda į

šaltinį: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/37380_952d05d2f076336a38fa6cfd73f186c1.pdf

⁸ Makroekonominės prognozės (2022 m. rugsėjo mėn.), Lietuvos Bankas. Nuoroda į

šaltinį: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/38547_1e8bba852dd6e2acde21177668d5de54.pdf

⁹ Makroekonominės prognozės (2022 m. gruodžio mėn.), Lietuvos Bankas. Nuoroda į

šaltinį: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/39339_c264a3078a6dcd96bfcfe33142572e66.pdf

¹⁰ Suderintas vartotojų kainų indeksas, vidutinis metinis pokytis. Eurostat, 2023. Nuoroda į

šaltinį: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_HICP_AIND_custom_6173404/default/table?lang=en

Visa tai rodo, kad net institucijos, turinčios stipriausius analitinius pajėgumus, nesugebėjo prognozuoti makroekonominių rodiklių, nors pastarieji priklauso ir nuo pačių šių institucijų veiklos bei yra pagrindiniai jų veiklos tikslai. Tad tikėtis tikslių prognozių iš įmonių, kurios tam turi žymiai mažesnius gebėjimus ir išteklius nei išimtinai ta veikla užsiimančių organizacijų, yra nepagrįsta ir neteisinga. Kaip ir neteisinga yra bausti jas delspinigiais, joms nepataikius numatyti tikslių PM sumų.

LR mokesčių administravimo įstatymo (MAĮ) 141 str. 1 d. apibrėžia atvejus, kai mokesčių mokėtojas gali būti atleidžiamas nuo delspinigių. Vienas iš jų – „jei mokesčio įstatymas pažeistas dėl aplinkybių, kurios nepriklausė nuo mokesčių mokėtojo valios ir kurių jis nenumatė ir negalėjo numatyti“. Beprecedentis kainų augimas neabejotinai turėtų būti laikomas aplinkybe, kurios mokesčių mokėtojas negalėjo numatyti, ir todėl įmonės turi būti atleidžiamos nuo delspinigių bendru VMI sprendimu.

SPRENDIMAI

Pateikti pavyzdžiai iliustruoja ydingą avansinio PM apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką. Neapibrėžtumų kupinu laikotarpiu, kai ūkio subjektams labiausiai reikia finansinių išteklių, mokesčių sistema juos baudžia. Tai atsitinka net ir įmonėms pagerinus savo veiklos rezultatus. Dar labiau ydinga situacija, kai infliacijai išauginus nominalias įmonių pajamas, už tai baudžiama delspinigiais.

Siekiant išvengti tokių situacijų, galimi tokie ilgalaikiai ir trumpalaikiai sprendimai:

- **Įvesti paskirstytojo PM modelį.** Apmokestinant pelną jo paskirstymo momentu būtų užtikrinama, kad įmonė turės einamųjų lėšų mokesčiams susimokėti (dividendų išmokėjimo atveju), o reinvestuojant pelną ir nesusidarant mokestinei prievolei, sumažėtų įmonių skolinimosi poreikis, jos išlaikytų atsparumą išorės veiksniams ir prisidėtų prie šalies ekonomikos plėtros.
- **PM leisti mokėti vieną kartą metuose pagal faktinius rezultatus.** Užuoť prognozavusi rodiklius avansinio PM deklaracijai, įmonė gali sutelkti visus žmogiškuosius ir finansinius išteklius realioms pajamoms uždirbti. Įmonės nesusidurtų su situacija, kai mokesčiui sumokėti neužtenka einamųjų lėšų ir jos turi skolintis tam, kad kredituotų valstybę.

Būtų išvengta ir to, kai sumokėjus per didelį avansinį pelno mokestį, įmonė laukia grąžintinos mokesčio permokos, už kurios naudojimąsį valstybė nekompensuos. Nepaisant to, kad kredituojant biudžetą, įmonės neišvengė naujų skolinių įsipareigojimų atsiradimo.

- Turint galvoje Lietuvoje geopolitinę situaciją bei aukštos infliacijos keliamus neapibrėžtumus, dera **atleisti įmones nuo delspinigių mokėjimo už per mažą sumokėtą avansinį PM** MAĮ 141 str. 1 d. 3 p. pagrindu dėl neįmanomų numatyti aplinkybių. Daugumai įmonių sparčiai augančios kainos, kurių nebuvo galima numatyti, neabejotinai turėjo poveikį nominaliam jų pajamų bei pelno išsipūtimui. O klaidingos oficialių institucijų infliacijos prognozės prisidėjo prie

netikslių įmonių avansinio PM deklaracijų ir lėmė reikšmingas susidariusių delspinigių sumas.

- **Indeksuoti 300 tūkst. eurų apmokestinamųjų pajamų ribą**, nuo kurios įmonės privalo mokėti avansinį pelno mokestį. Tai yra būtina, siekiant, kad mažos ir vidutinės įmonės nesusidurtų su jų pajėgumams neproporcinga mokesčio administravimo našta.